
Da'ilerin Sirtında Kurulan Saltanat Ağa Hanlar

Prof. Dr. Abdullah Ekinçi
Hüseyin Günarlan

1257

yılı başlarında Moğol Hükümdarı Hülagü tarafından Nizari (Haşhaşi) bütün kaleler alınıp tahrip edildikten sonra Alamût Haşhaşiler'inin iktidarı sona erdi. Suriye Haşhaşiler'i ise Moğolların elleriyle yok edilmekten kurtuldularsa da, 1265'te Mısır Sultânı Baybars'ın haraç veren tâbileri olarak, tedricen önemsiz bir hâle düştüler. İslam dünyasında İsmâîliler, var olmaya devam etti ve Hindistan, Suriye ve Afrika'da birçok taraftara sahip olan hareket, bugüne kadar da mevcudiyetlerini korudular. 14. Yüzyılın başlarında İsmaili-Nizariler arasında ayrılıklar baş gösterdi. İmam Şemseddin Muhammed'den (ö. 710/1310) sonra ihtilâfa düşen Nizâriler arasında çoğunluğu teşkil eden Kâsımşâhîler ve azınlıkta kalan Mü'minşâhîler diye iki gruba ayrıldılar. İmâmet merkezi otuzuncu imam İslâm Şah (ö. 827/1424) tarafından Mahallât'a taşınmıştır. Safeviler dönemi İran'ında İsnâaşeriyye'nin hâkim olmasından ötürü, İsmâiliyye propagandası kısıtlanmış, mezhep mensupları daha çok Orta Asya ve Kuzeybatı Hindistan'a yönelmiştir. İran'da bulunan Nizâriler, XIX. yüzyıla kadar takıyye uygulayarak kendilerini Ni'met-ullâhiyye tarikatı mensubu

Ağa Han I

olarak göstermeye çalışmıştır. Safeviler'in yıkılışından sonra Nâdir Şah zamanında Mahallât'ta İsmâilî hâkimiyetinin devam etmesine rağmen kırk ikinci imam Seyyid Hasan döneminde imamın ikametgâhı Şehribâbek'e taşındı. Kerim Han Zend'le iyi ilişkiler kuran kırk dördüncü imam Ebü'l-Hasan Şah 1756 yılında beylerbeyi unvanıyla Kirman valiliğine tayin edildi. Ebü'l-Hasan'ın 1780'de vefatı üzerine imam olan oğlu Halilullah Ali, Kaçar Hükümdarı Feth Ali Şah'la iyi münasebetler tesis etti. İmâmet merkezini önce Mahallât yakınındaki Kâhâk'a, ardından Hindistan'dan gelen mensuplarıyla daha iyi irtibat kurabileceği Yezd'e nakletti. 1817'de imamın mensupları ile Yezd'deki İsnâaşeriler arasında mezhep tartışmasından çıkan kavgada Halilullah öldürülünce oğlu Hasan Ali Şah, Nizâriyye'nin kırk altıncı imamı oldu. Yeni imam, Feth Ali Şah'ın kızı Serv-i Cihân Begüm ile evlenip saraya intisap ettikten sonra kendisine "Ağa Han" unvanı verildi. Bu unvan, Hasan Ali Şah'tan sonra gelen üç Nizârî imamının da unvanı oldu. Hasan Ali Şah'ın 1881 yılında Bombay'da ölümünün ardından oğlu Ali Şah imam oldu. 1885'te sekiz yaşında imâmet mevkiine gelen Sultan Muhammed Şah bu görevi 1957 yılına kadar sürdürdü.

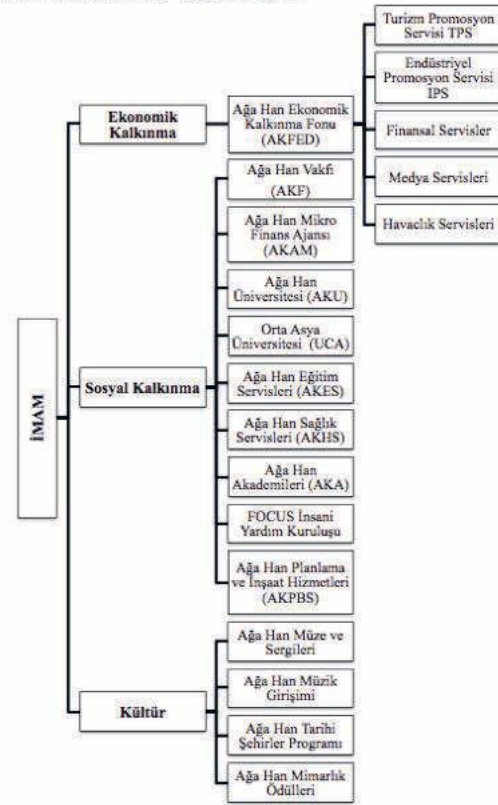
Ağa Han Kalkınma Ağı Organizasyonu

Ortaçağ'da Nizari İsmâillîği propagandalarını muhaliflik, suikast düzeleme, alternatif yönetim oluşturma, alternatif şehir ve mabed inşa etme üzerine kurmuştu. XIX. ve XX. Yüzyılda Nizârî İsmâillîği Ağahanlar dönemiyle farklı bir strateji ile faaliyetlerini yürüttükleri görülmektedir. Bu stratejinin ana gövdesini Ağa Han Kalkınma Ağı, ilk, orta, akademi, enstitü ve üniversitelerden oluşan Ağa Han Eğitim Kurumları ile sanayi sektörü ve kültür-sanat faaliyetlerinde aktif rol oynadılar.

AĞA HAN KALKINMA AĞI (AKDN)

Ağa Han IV tarafından kurulan Ağa Han Kalkınma Ağı (AKDN) bünyesinde birçok ajansı barındıran bir üst yapı organizasyonudur. AKDN'ye bağlı olarak çalışan 11 ajans bulunmaktadır. Bunlar: Ağa Han Akademileri (AKA), Ağa Han Mikro Finans Ajansı (AKAM), Ağa Han Eğitim Servisleri (AKES), Ağa Han Ekonomik Kalkınma Fonu (AKFED), Ağa Han Sağlık Servisleri (AKHS), Ağa Han Planlama ve İnşaat Hizmetleri (AKPBS), Ağa Han Kültür Vakfı (AKTC), Ağa Han Üniversitesi (AKU), FOCUS İnsani Yardım Kuruluşu ve Orta Asya Üniversitesi (UCA)'dır.

Ağa Han Kalkınma Ağı (AKDN)'nin bazı ülkeler ile ilişkileri diplomatik seviyededir. AKDN'ye bağlı Ağa Han Vakfı (AKF) hastaneden, eğitim kurumlarına kadar birçok farklı alanda faaliyet gösteren bir kuruluştur. AKF daha çok Güney Afrika ve Doğu Afrika ülkelerinde faaliyet göstermektedir. İsmâ'ilîler ait ilk eğitim kuruluşu 1909 yılında

Hindistan'da Mundra, Pakistan Gwadar'da ve daha sonra ise Tanzanya Zanzibar'da açılmıştı. Bu 216 okul toplamda 507 anaokulu, ilkökul, ortaokul, lise, hazırlık okulları, teknik ve mesleki eğitim kurumları, öğretmen yetiştirme kurumlarından oluşmaktadır. Okullar Pakistan, Hindistan, Kenya, Kırgızistan, Bangladeş, Tanzanya, Tacikistan ve Uganda'da toplamda 56 binden fazla

öğrenciye eğitim vermektedir. Bu okullar bulunduğu ülkelerin sistemlerine göre eğitim vermektedirler. Pakistan'ın değişik yerlerinde başka okullar açılmakla birlikte bu sayı 190'a çıktı. Bu 190 okul arasında anaokulu, ilk orta, lise ve diğer hazırlık okulları bulunmaktadır. 75 bin Pakistanlı öğrenciye direk eğitim verilirken 200'e yakın devlet okuluna teknik destek verilmiştir. Hindistan'ın Gujarat bölgesinde yaklaşık 20 kreş 1982'den günümüze hizmet vermektedir. Bu kreşlerin yanında 3 farklı eyalette 27 okulda 600 öğretmen ile 8830 öğrenciye eğitim verilmektedir. Kırgızistan, Tacikistan, Mozambik, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bangladeş'te birer okul bulunmaktadır. 1990 yılında Okulların Geliştirilmesi Programı (SIP) adı altında Kenya, Tanzanya ve Uganda'daki okullarda görevli öğretmenlerin kalitesini artırıcı programlar yapıldı ve daha fazla eğitimsel materyalin öğretmenlerin hizmetine verildi. Ağa Han Akademileri adlı kuruluşlar, toplamda 14 ülkede 18 akademi ile 14 bin öğrenciye ulaşarak her yıl 1500 mezun verilmesi amaçlanmaktadır. Normalde dünyanın değişik yerlerinde İsmaililere ait 240 okul bulunmaktadır lakin bu akademiler farklı bir yapılanma ile uluslararası düzeyde eğitimi hedeflemiş okullardır. Buna göre Afrika'da Madagaskar, Uganda, Tanzanya, Mali ve Kongo ülkelerinde birer okul, Kenya'da ise ikinci okul; Asya'da Afganistan, Kırgızistan, Bangladeş ve Pakistan'da birer tane Tacikistan'da ise iki okul, Ortadoğu'da planlanan okulların

2 tanesinin ise Suriye'de açılması planlanmıştır. Uluslararası eğitim kuruluşları ile de anlaşmalar yapılmış olup bunlar ise Phillips Akademi, Harvard, MIT, Texas, Calgary, Toronto ve Ağa Han üniversiteleridir. Akademilerin uyguladığı eğitim programı Uluslararası Bakalorya International Baccalaureate adı verilen eğitim sistemi ile koordineli hareket etmektedir. Okullarda eğitim hem İngilizce hem de bulunduğu ülkenin dilinde verilmektedir. Yatılı olarak da hizmet veren Akademilerde özel programların yapılabileceği salonlar, müzik, tiyatro ve konferans salonları da vardır. Yatılı öğrencilerin kaldığı binalar 24 ila 48 öğrencinin kullanabileceği yurttan ziyade ev ortamının sağlandığı binalarda kalmaktadırlar. Sportif faaliyetlerin yapılabilmesi için ise basketbol, voleybol, futbol, kriket sahaları, koşu alanları, hokey ve yüzme havuzları ile aerobik, fitness ve dans çalışılacak Atletizm Merkezleri bulunmaktadır.

Ülke	Okul	Öğrenci	Öğretmen
Bangladeş	1	1222	118
Hindistan	27	8700	600
Pakistan	190	75000	1452
Tacikistan	1	1139	63
Kırgızistan	1	500	34
Kenya	13	5002	274
Tanzanya	5	1697	124
Uganda	5	1989	144
B.A.E	1	75	13
TOPLAM	244	95324	2822

Ağa Hanlara Ait Eğitim kurumlarının Sayıları

Ağa Han İsmailîlerinin Üniversiteleri Orta Asya Üniversitesi

Bu üniversite Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan devletleri ile Ağa Han IV arasında yapılan anlaşma gereği 2000 yılında yine Birleşmiş Milletler' in güvencesi altında kuruldu. Üniversitenin eğitim dili bütün programlarda İngilizce'dir. Diploma verilmeyen kurslarda ise Rusça, Kırgızca, Tacikçe ve Kazakça dillerinde eğitim verilmektedir.

Ağa Han Üniversitesi

Ağa Han Üniversite hastanesi 1964 yılında 15 milyon dolara mal olacak 150 yataklı bir hastane olarak planlanmıştı. 1971 yılına gelindiğinde ise 750 yataklı ve 500 tıp fakültesi öğrencisinin eğitim göreceği bir projeye dönüştü. Hastane kurmak için çıkılan yolculuk üniversite hastanesi de olan bir üniversiteye dönüşmüş oldu.

İsmailî Çalışmalar Enstitüsü (IIS)

Ağa Han IV İsmailî Çalışmalar Enstitüsünün kurulmasına 1974 yılında Kenya Nairobi'de bir araya gelen akademisyenler ve İsmailî liderler ile karar verildi. 1975 yılında ikinci bir toplantı Paris'te yapıldı ve artık izlenecek yol haritası belirlenmişti. Yapılan hazırlıklar sonucu IIS 1977 yılında Londra'da hizmete girdi. 1979 yılına gelindiğinde Enstitü bünyesinde kütüphane kurulmasına karar kılındı. Bugün kütüphane İsmailî düşüncesinin bilgi merkezi olarak çalışmaktadır.

Ağa Hanların Sağlık Faaliyetleri

Ağa Hanların sağlık faaliyetleri 4 kuruluşun işbirliği ile gerçekleştirilmektedir. Bunlar; Ağa Han Sağlık Servisleri (AKHS), Ağa Han Planlama ve İnşaat Hizmetleri (AKPBS), Ağa Han Üniversitesi (AKU), Ağa Han Vakfı (AKF). Bu dört kurumdan birisi olan Ağa Han Üniversitesinin faaliyetlerini eğitim faaliyetleri başlığı altında işlemiştik. Ağa Han Sağlık Servisleri İsmailîlerin sağlık faaliyetlerinde ana rolü oynamakta, diğer kurumlar tali olarak bu kurumun destekçisi konumunda bulunmaktadır. AKHS bünyesinde bulunan 200'den fazla sağlık kuruluşu bulunmakta

Aga Khan University

bunların 10 tanesi ise hastane olarak hizmet vermektedir.

Ağa Hanların İnsani Yardım Faaliyetleri Ağa Han Vakfı (Ağa Khan Foundation- AKF)

Vakıf 45 yıldan fazla bir süredir toplumların sorunlarına yenilikçi çözümler getirmek iddiasıyla çalışmaktadır. 1967 yılında İsviçre'nin Cenevre kentinde kurulan AKF farklı tarihlerde birçok ülkede daha etkin hale gelmiştir. 3800 çalışana sahip vakfın yıllık ortalama 325 milyon dolarlık bütçesi vardır.

İsviçre, Cenevre	1967	Uganda	1992
Pakistan	1969	Tacikistan	1995
İngiltere	1973	Mozambik	2000
Kenya	1974	Kırgızistan	2003
Hindistan	1978	Afganistan	2003
Bangladeş	1980	Suriye	2003
Kanada	1980	Mısır	2006
A.B.D	1981	Madagaskar	2006
Portekiz	1983	Mali	2007
Tanzanya	1991	Rusya	2007

Ağa Han Vakfının Resmi Olarak Faaliyete Başladığı Ülkeler

AKF'nin Odaklandığı Coğrafi Bölgeler

Mısır, Afganistan, Bangladeş, Hindistan, Mali, Kenya, Kırgızistan, Madagaskar, Mozambik, Pakistan, Portekiz, Rusya, Tacikistan, Tanzanya, Uganda ve savaş öncesinde Suriye'de yürütmektedir. Bu ülkelerde sunacağı hizmetler için gerekli kaynakları ise İngiltere, Kanada, ABD gibi ülkelerdeki faaliyetlerinden sağlar. 2007 yılında ilk olarak Kırgızistan'da başlayan ve 2011 yılına kadar 10 ülkede devam eden mini kütüphanelerden 60 bin çocuğun yararlanması sağlandı.

Medrese Okul Öncesi Programı

Medrese Okul öncesi eğitim programı AKF'nin 1980 sonlarından itibaren Kenya, Uganda ve Tanzanya'da uygulamaya başladığı bir eğitim programıdır. Toplamda 230 okulda, 90 bin öğrencinin eğitim aldığı bu okullarda 4500 öğretmen çalışmaktadır. AKF Çevre Faaliyetleri, Ağa Han Kalkınma Ağı da (AKDN) yaptığı çalışmalar ile temiz su projeleri ile var olan su kaynaklarının verimli kullanılması sağlanırken atık su projeleri ile de çevrenin korunması hedeflendi. AKF Kırsal Bölge Destek Programı, Ağa Han Vakfı Kırsal Bölge Destek Programlarını toplulukların kendilerini geliştirmelerini, kendi gelişimleri ile ilgili olarak da söz sahibi olmalarını istemiştir. Bunu da köylerde kuracakları temsilci konsey heyetleri ile yapmalarını planlamıştır.

İnsani Yardım Kuruluşu: FOCUS

Ağa Hanların Kültürel Faaliyetleri

Ağa Han Kültür Vakfı (AKTC) tarihi şehirlerin fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik olarak yeniden canlandırılması için çalışan bir vakıftır. Bu çalışmalar bünyesinde Ağa Han Mimarlık Ödülleri, Ağa Han Tarihi Şehirler Programı, Ağa Han Müzik Girişimi, Harvard ve MIT (Massachusetts Institute of Technology) Üniversiteleri Ağa Han İslami Mimarlık Programları, Kanada Toronto Ağa Han Müzesi ve online kaynakları bünyesinde barındıran ArchNet adlı çalışmalar vardır. 1988 yılında kurulan vakfın merkezi İsviçre'nin Cenevre kentidir.

Ağa Han Mimarlık Ödülleri

Ağa Han Tarihi Şehirler Programı (AKCHP)

Ağa Han İslami Mimarlık Programları (AKPIA)

ArchNet (<http://archnet.org>)

ArchNet Ağa Han İslami Mimarlık Programının Harvard ve MIT üniversiteleri ile yaptığı anlaşmalar sonucu Ağa Han İsmailîlerinin hayata geçirilen bir projesidir.

Ağa Han Müzik Girişimi (AKMI)

Bu girişim bölgeler arası müzik ve sanat eğitimi programları düzenler.

Kanada Toronto Ağa Han Müzesi

Ağa Han Sergileri

Ağa Han İsmailîlerinin Ekonomik Faaliyetleri

Ağa Han Ekonomik Kalkınma Fonu (AKFED) altında yürütülen çalışmalarda birbirinde ayrı 90'den fazla farklı proje şirketinde 50 binden fazla insan çalışmaktadır. Fon 90'dan fazla ticari şirkete ya direkt olarak sahiptir, ya katkısı, yada hissesi bulunmaktadır. Bu şirketler 17 ülkede faaliyet göstermektedir. Bu ülkeler Afganistan, Bangladeş, Burkina Faso, Burundi, Kongo, Hindistan, Kenya, Kırgızistan, Mali, Mozambik, Pakistan, Senegal, Tacikistan, Tanzanya, Uganda, Fildişi Sahilleri ve savaştan önce Suriye'dir. 50 yıldan fazla süredir faaliyetlerini sürdürmektedir.

Finansal Servisler

AKFED'e bağılı olarak hizmet veren finansal servisler bankacılık, sigorta şirketleri, emlakçılık ve diğere işletme şirketleri ile yürütölmektedir. Habib Bankası ölkenin en büyük özel bankası olarak Pakistan'da, Kalkınma Kredi Bankası (DCB) Hindistan'da, Kırgızistan Yatırım ve Kredi Bankası (KICB) Kırgızistan'da, bazı finans ve kredi şirketleri de Bangladeş'te faaliyet göstermektedir. 1930 yılında Kenya'da kurulan Elmas Güven (Diamond Trust) Bankası yerel bölgelerde yaşayan özellikle İsmaililerin ev ve işyeri açmada kredi kullanabileceğı bir şirket olarak kurulmuştu. Jübile Sigorta Grubu da bölge insanına sigortacılık hizmeti vermek maksadı ile kurulmuştu. Pakistan'da da Jübile Sigortacılık ve Yeni Jübile Hayat Sigortası şirketleri de bu ölkede kurulan sigorta şirketleridir.

Turizm Promosyon Servisi (TPS)

IPS zamanla yatırım yaptığı ölkelerin arasına Tunus ve Cezayir gibi turistik yatırımların yapılacağı ölkeleri de ekledi.

AKFED Medya Yatırımları

Ağa Han IV Doğu Afrika koloni ölkelerindeki ilk yatırımlarına basın alanında başladı. Kenya'da Sunday Nation adlı gazete çıkarılmaya başlandı. Gazete başarılı olamayınca onu Daily Nation adlı gazete takip etti lakin bu ölkelerde reklam verme anlayışı olmadığından zor günler geçirdi. Kenya'da

1960'da kurulan Ulusal Medya Grubu bünyesinde İngilizce ve Kishawili dillerinde yayın yapan ve Uganda ve Tanzanya'ya da hitap eden gazetelere, dergilere, radyo ve televizyonlara sahiptir. Ayrıca Kenya, Uganda ve Tanzanya'nın The East African, Daily Nation, Business Daily Africa, Daily Monitor, The Citizen, NMG Investor Briefing, Taifa Leo ve Zuqka gibi en etkili basın yayın organları da Ağa Hanlar şirketlerine bağılıdır. Sadece The Nation adlı gazete Kenya ve civar ölkelerle birlikte 4 milyon okuyucuya ulaştı.

AKFED Havayolu Yatırımları

Havacılık alanında da yatırımları olan AKFED, Burkina Faso devletine ait olan Burkina Havayollarının çoğunluk hisselerini özelleştirme kapsamında 2001 yılında satın almıştır. 2005 yılında ise Mali Havayollarının çoğunluk hisseleri AKFED tarafından satın alındı. Uganda'nın özel

havayolları olan Air Uganda'da 2013 yılında Ağa Han İsmaililerinin bünyesine kattığı bir başka havayolu oldu. 2007 yılında her biri 100 yolcu kapasiteli 9 uçak havayollarında çalıştırılmak üzere AKFED tarafından satın alınmıştı. Bütün bu havayolları Celestair Grup adı altında faaliyet göstermektedir. Ağa Han IV'e ait Alisarda havayolu hâlihazırda Avrupa'da onun sahip olduğu ilk havayolu şirketi olarak hizmet vermiş ve 1991 yılında isim değişikliğine giderek Meridiana adını almıştı. İtalya'nın en büyük özel havayolu şirketi olan Meridiana bünyesinde 20 uçak barındırmaktadır.

Ağa Han Mikro Finans Ajansı (AKAM)

Ağa Han Mikro Finans Ajansının kurulması ile birlikte bütün bu farklı kuruluşlar tek çatı altında buluşma imkânına sahip oldular. Kırgızistan, Mısır, Afganistan, Pakistan, Tacikistan, Mozambik, Mali, Fildişi Sahilleri, Burkina Faso, Suriye'nin Halep ve Şam'daki şubeleri açılmış.

Ağa Han İsmaililerinin Anayasası

Ağa Han IV 13 Aralık 1986'da 50. doğum gününde İsmaililerin anayasası olarak kayda geçen kurallar ve düzenlemeleri hayata geçirildi. Bu kurallar ilk anayasa olarak 1905 yılında dedesi Ağa Han III tarafından Doğu Afrika'da yaşayan İsmaililer için hayata geçirilmişti.

Ağa Han İsmailileri Şia'nın alt kollarından birisi olup İsna Aşeriyye Şiiilerinden sonra gelen ikinci büyük Şii gruptur. İsmaililer için en önemli inanç başlarındaki zamanın imamına bağlılık göstermeleridir. Köleliğin kaldırılması sonucu özellikle İngiliz kolonilerinin bulunduğu Doğu Afrika ülkelerine İngilizler güvenilir gördükleri İsmailileri

götürmüşler ve onlardan işçi olarak istifade "etmişlerdir. Bu İsmailileri ticaret ile uğraşan İsmaililer takip etmiş ve birkaç nesil sonra Doğu Afrika ülkelerinde ekonomiyi ellerinde tutan bir topluluk haline gelmişlerdir. Cemaathaneler" etrafında örgütledikleri hayatları, birbirlerine bağlılıkları ile birçok İsmaili kuruluş hayata geçmeye başlamıştır. Okullaşma ve Sağlık kuruluşlarının açılması daha sonra cemaat bankacılık ve sigortacılık

sektörüne yönelmiştir. İsmaililer inançları gereği kazandıkları maddi imkânların bir kısmını İmamlarına zekât olarak ödemektedirler. İmamları toplanan bu paralar ile İsmaililerin de birinci derece de vazife alıp çalıştığı yüzlerce okul ve sağlık kuruluşu açmıştır.

IX. yüzyılda Sünni İslam dünyası ile isna aşere'den ayrılan İsmaililer başlangıçta alternatif bir gündelik hayat, mekanlar ve yönetimler kurdular. Hedeflerine ulaşmak için suikastler ve savaşlar yaptılar. Ağa Han İsmailiği döneminde ise amaçlarına ulaşmak için Hristiyan dünyasıyla barışık, başta eğitim sektöründe olmak üzere sağlık, sanayi, medya vb. sektörlerde faaliyet gösterdiler.

Ağa Han II

KAYNAKÇA

*Prof. Dr. Abdullah Ekinci, Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

**Hüseyin Günarslan, Ağa Hanlar Ve Günümüzdeki Faaliyetleri, HR. Ün. Sosyal Bilimler Est. Devam eden doktora çalışması.

Abdullah Ekinci, "Karmati Terimine Dair Düşünceler", Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi e-dergi, Ankara 2008.

Abdullah Ekinci, "Ortadoğu'da Ortaya Çıkan Fikir Akımları (8-10. Yüzyıllar), Orta-Doğu Araştırmalar Dergisi, Cilt I, Sayı II, 61-77, Elazığ 2003.

Abdullah Ekinci, "Orta Doğu Heterodoksisine Dair Düşünceler (Harici, Şii ve Karmati Kavramları)", Birinci Orta Doğu Semineri (Kayımlar Kaynaklar ve Metoloji), Birinci Orta Doğu Semineri, Fırat Üniversitesi, Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 319-327, Elazığ 2004.

Abdullah Ekinci, Ortadoğu'da Marjinal Bir Hareket; Karmatiler (Siyasi, Sosyal Ve İktisadi Faaliyetleri/Ortadoğu'da İlk Sosyalist Yapılanma), ÖDAK YAYINEVİ, Ankara 2005. (ISBN 975-9722-01-4)

Abdullah Ekinci, "Ortaçağ Ortadoğusu'ndaki Marjinal Hareketlerin (İsmâ'îli-Karmatî Hareketi'nin) Dönemin İslam Dünyasına Alternatif Sosyal Yaşam Sunma Çabaları, Bellefen, TTK Yay., Cilt LXIX, Ağustos 2005.

Abdullah Ekinci, "Ortadoğu'da Ortaya Çıkan Heterodoks Akımların Tarihsel Arka Planı", Türk Dünyası Tarih Araştırmaları, Sayı. 141, 83-98, İstanbul 2005.

Abdullah Ekinci, "The Struggle of Sadi Against The Marjinal Groups of Middle East In Middle Ages", Archiv orientální, Oriental Archive. 2005.

Abdullah Ekinci, "Karmatilerin Alternatif Sosyal Yaşam Sunma Çabaları", Uluslararası Asya ve Afrika Çalışmalar Kongresi, Eylül Ankara 2007.

Abdullah Ekinci & Hüseyin Günarslan - Activities of Islamic Heterodoxy in Europe and America: The Example of Aga Khans in Portugal and the Canada Edited by William Sayers & Zeki Tastan, History, Literature and Society: Selected Article, Published by AGP Research, London & Istanbul 2016.

Abdurrahman Bedevî, Mezâhibü'l İslamiyyin, II, Beyrut 1973.

Aga Khan Foundation, Learning about Learning: East Africa Madrasa Early Childhood Programme, 2013, s. 16. http://www.akdn.org/publications/2013_Learning%20about%20Learning.pdf Erişim Tarihi: 4 Aralık 2015.

Aga Khan Fund for Economic Development, Aviation Services

Aga Khan Fund for Economic Development, Financial Services,

Aga Khan Fund for Economic Development, Overview of the Aga Khan Fund for Economic Development (AKFED), <http://www.akdn.org/akfed.asp?type=p> Erişim Tarihi: 1 Aralık 2015.

Alnoor Ebrahim, NGOs and Organizational Change: Discourse, Reporting, and Learning, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, s. 29.

<http://www.agakhanhospitals.org/about.asp> Erişim Tarihi: 24 Kasım 2015.

http://www.akdn.org/akf_facts.asp Erişim Tarihi: 4 Aralık 2015.

<http://www.akdn.org/akfed.asp?type=p> Erişim Tarihi: 1 Aralık 2015.

http://www.akdn.org/akfed_aviation.asp?type=p Erişim Tarihi: 3 Aralık 2015.

<http://www.akdn.org/health> Erişim Tarihi: 24 Kasım 2015.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Uluslararası%20B1_Bakalor_ya Erişim tarihi: 21 Kasım 2015.

Malise Ruthven, The Aga Han Development Network and Institutions, içinde Farhad Daftary, A Modern History of the Ismailis, London, I.B. Tauris, 2011, s. 189-192.

Mozhan Khadem, Iqbal F. Paroo, Thomas M. Payette, "The Aga Khan University Hospital and Medical Center," ed. Sara O. Marberry, Healthcare Design, New York, John Wiley and Sons Inc., 1995, pp. 230-232.

Nation Media Group, Wikipedia, the free encyclopedia, 3.11.2015: https://en.wikipedia.org/wiki/Nation_Media_Group

The Aga Khan Academies, Excellence in Education 2011. http://www.agakhanacademies.org/sites/default/files/academy_2012.pdf Erişim tarihi: 20 Kasım 2015.

The Aga Khan Trust for Culture (AKTC), <http://www.akdn.org/aktc> Erişim Tarihi: 27 Kasım 2015.

The Aga Khan Development Network (AKDN), About AKDN, <http://www.akdn.org/about.asp> Erişim Tarihi: 5 Aralık 2015.

The University of Central Asia, 2015. <http://www.akdn.org/uca> Erişim tarihi: 21 Kasım 2015.

The University of Central Asia, 2015. <http://www.ucentralasia.org/faq.asp> Erişim tarihi: 21 Kasım 2015.

http://www.akdn.org/akf_reading_for_children.asp Erişim Tarihi: 4 Aralık 2015.

Kan Kırmızı Beyaz

Caner Kut

Beyaz badanalı evler birbirine yaslanmıştı. Sonbahar yaprakların gölgesini almıştı sokaklara atmıştı. Kentin ana caddesinde tanklar geçiyordu. Berber Tahsin amca işinden dönerken meçhul bir kurşunla yere yığılmıştı. Gözlerim uzaktan bir cesedi ilk kez hissetmiştim. Küçük ellerim yanaklarımda pencere önünde kalakalmıştım. Annem gir kızım içeri yok bir şey diyordu ama gözleri kan dolmuştu. Karısı ve benden biraz büyük kızları feryat ediyorlardı, babasız yaşamak günlüme ilk kez düşüyordu. Yıllarca onların yaşamı gözlerim önünde akıp gidecekti. Adamlar konuşuyorlardı geçen gün de anarşistler iki yaşlı karı kocayı sokakta oynatmışlar zorla diye. Beyaz duvarlar slogan mezarlığıydı. Gece yarısı evde kalma kabusu yaşırdık. Dayım evine götürmüştü de gece yarısı annemi isterim demiştim sabaha kadar gözyaşı dökmüştüm, sabahın ilk serbest saatinde sokaktaydım, alın demişti dayım kızınız da anarşist olacak korkarım.

Yıllar peşinden sürükledi, koca kız oldum, evlendim. Boyumca çocuklarım oldu. Beyaz badanalı evler boyandı, rengarenk apartmanlar dikildi. Yeşil alanlar, yürüyüş yolları; basketbol sahaları, tenis kortları yapıldı, jimnastik salonları doldu, taştı. Her siteye özel güvenlik, her daireye özel garaj verildi.

Kocam beni terk ettiğinde küçük oğlum günlerce diafondan gelecek baba sesini bekledi. Sonra asansörü dinledi günlerce bir indi, bir çıktı. Geceleleri elinde telefonla gelecek çağrının sesine hasret, ağladı, küçücük elleri çenesinde bilgisayardan babasıyla çekilmiş videolarını seyretti. Yeşil alanlarda yuvarlandı, kırmızı toprak üzerinde saatlerce koştu. Elinde basket topuyla potaları dövdü.

Derken biraz büyüdü. Okulda arkadaşlarıyla, sitede oturanlarla dalaştı. Güvenlikçileri taşıdı, tenis kortlarındaki fileleri yırttı. Eve tüp getiren aracı, sırf sahibi kendisine kızdı diye yaktı, ortalık savaş alanına döndü. Arkadaşlarıyla chat yaparken onlara kurguladığı cinayetleri anlattı. Korku filmlerini gülerken seyretti. Ablasını, arkadaşlarını bir odaya kilitleyip ateşe verdi. Evden kaçmadı, ateşe dokundu, çığlıklar attı, eğlendi. İşten her geldiğimde kapının önünde masum bir kedi gibi beni bekledi. Elleri çenesinde yanına gelinceye kadar baktı, durdu. Peşimden hiç gelmedi. Karga sürüleri geçiyordu akşamüstleri üstümüzden, onları seyrederdi.

O gece, yeni aldığı ışık saçan çakısı elindeydi. Rüyamda, efendimi gördüm. Önünde dört tane kıpkızıl güvercinler duruyordu, hareketsizdiler. Şunları besleyeyim dedim. Ölmüşler, görmüyor musun dedi efendi. Hazretim ne olur, bir lokma ıslak ekmek vereyim dedim. Ağzılarını parmaklarımla tek tek araladım, lokmaları bıraktım. Hazretim dedim, görüyor musun, ayağa kalktılar, tıptış tıptış yürüyorlar!. Görüyor musun hazretim, nasıl da masumlar. Ateşler yanıyordu, sevinçten ağlıyordum. Kırmızı güvercinler beyaz güvercinlere dönüştüler, uçup gittiler.

Sabah olunca, evimden kızımın ağlamaları duyuluyordu. Nasıl kıydın anneme diyordu, oğluma. Kafasını kesmiş cani, şeytanın kölesi. Polisin donuk sesi oğluma, sen satanist misin lan, diyordu. Hayır, diyordu oğlum, ben yaratana inanmam ki yarattığı şeytana inanayım. Anarşist bu, asın bunu diyordu dayım bastonunu sallayarak. Kan kırmızı başımı ellerimin arasında sımsıkı tutuyordum. Ellerimi bıraktım. Beyaz güvercinler sabahın göğüne kanat çırpıyorlardı.

Televizyonlar günlerce, sanal darbeden, e-muhtıradan bahsetmişler, oğlum yattığı yerden akşamüzeri kargaların geçişini seyrederken elleri yanaklarında hep beni beklemiş.